

Werkgroepen

Oprichting werkgroep steenvliegen (Plecoptera)

Afgelopen winter is EIS van start gegaan met het steenvliegenproject. Het is de bedoeling dat hierover begin 2007 een artikel met verspreidingsgegevens en een determinatiesleutel tot de larven en imago's zal verschijnen in de Nederlandse Faunistische Mededelingen. Het project wordt ondersteund door STOWA.

Achtergrond

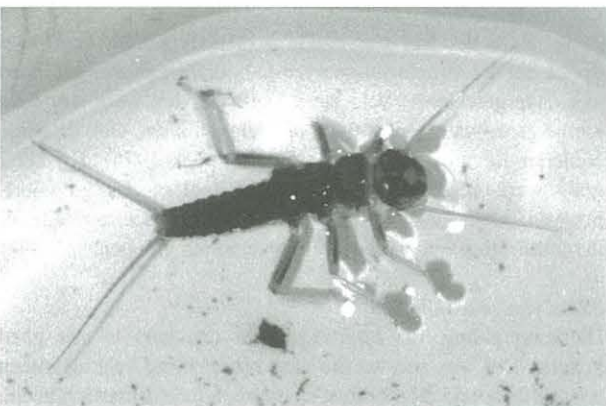
Stenvliegen zijn sterk aan schoon en stromend water gebonden insecten. Met name de aquatische larven zijn erg gevoelig voor waterverontreiniging, waardoor vermoedelijk 18 van de circa 28 soorten uit Nederland verdwenen zijn. De tien resterende soorten vinden we hoofdzakelijk nog in lokale schone refugia zoals de Veluwe sprengen en de Limburgse bronbeken.

Op het ogenblik is er echter geen actueel overzicht van de inheemse steenvliegen beschikbaar. De laatste volledige naamlijsten zijn begin jaren 1980 gepubliceerd (Claessens 1981, Mol 1984). Het landelijke bestand voor 1980 berust vooral op volwassen dieren die door nijvere vrijetijdsentomologen zijn gevangen. Na 1980 lijkt dit type verzamelaar te zijn uitgestorven, terwijl het aantal waarnemingen van de larven drastisch toeneemt door de toenemende populariteit van biologische waterkwaliteitsbeoordelingen onder waterschappen en andere instanties. Van sommige soorten is de kennis over ecologie en verspreiding daardoor sterk toegenomen. Van zeer vroege en late soorten en soorten die als larve moeilijk op naam te brengen zijn wordt de huidige verspreiding wellicht onderschat.

Veldwerk 2006

Dit voorjaar lag de nadruk op veldwerk en opkweken van soorten die als larve niet te determineren zijn. Zo kon op de stuwwallen nabij Nijmegen het voorkomen van de zeldzame

Perlodes microcephala, een grote en kleurrijke steenvlieg, kwam vroeger algemeen voor in de Geul, maar is daar vermoedelijk begin jaren 1980 verdwenen. Vanaf eind jaren 1990 worden er weer larven gevonden in de Roer nabij Vlodrop, wat wijst op een duidelijke kwaliteitsverbetering van deze rivier. Het afgebeelde exemplaar werd in april 2001 opgevisst door de zoon van een lokale visser, die de curiositeit mee naar huis nam voor zijn vader (foto Thijs Belgers).

Nemoura cambrica worden bevestigd. Deze soort heeft hier een opmerkelijke voorpost die begin 1900 werd ontdekt. De laatste betrouwbare meldingen stamden uit 1980. Als larf is *Nemoura cambrica* niet te onderscheiden van *Nemoura marginata* die, op grond van nieuwe kweekproeven, nog altijd algemeen voorkomt in Zuid-Limburg.

In totaal konden ten minste acht soorten worden verzameld. Een negende soort (*Protonemura* sp.) wordt nog gekweekt. Daarmee lijkt er niet veel veranderd ten opzichte van 1980. Van verdere achteruitgang lijkt niet direct sprake; evenmin valt er een duidelijke vooruitgang te melden. Uitzonderingen zijn de vondst van een nieuwe soort voor Nederland (*Protonemura risi*) (van der Hoek in prep.) in Zuid-Limburg en recente meldingen van *Perlodes microcephala* in de Roer (zie foto). Aanvullend materiaal, gedetermineerd of ongedetermineerd, is zeer welkom. Waarnemingen ingediend vóór 1 november 2006 worden meegenomen in de verspreidingskaarten. Voor meer informatie zie www.naturalis.nl/eis.

Literatuur

- Claessens, E.E.C.M. 1981. The stoneflies (Plecoptera) of the Netherlands. – Nieuwsbrief EIS-Nederland 10: 73-77.
Mol, A. 1984. Limnofauna Neerlandica. – Nieuwsbrief EIS-Nederland 15: 1-124.

Bram Koese

Doorstart werkgroep dansmuggen (Chironomidae)

Aanleiding

Sinds enige tijd leeft bij enkele mensen die zich met Chironomidae bezighouden het idee om middels een samenwerkingsverband, of werkgroep, meer kennis te verzamelen en ontsluiten over deze diergroep. Hiertoe is onlangs in Utrecht een bijeenkomst geweest van Henk Moller Pillot, André van Nieuwenhuijzen en David Tempelman. Op deze bijeenkomst is de EIS-werkgroep Chironomidae, die enige tijd een sluimerend bestaan heeft geleid, nieuw leven in geblazen. Deze notitie is hiervan het verslag.

Initiatieven

Op chironomiden-gebied is onder andere het volgende ondernomen:

- Henk Moller Pillot en & Henk Vallenduuk zijn momenteel bezig aan een handboek over de chironomiden. Henk Moller Pillot neemt vooral de ecologie ter hand en Henk Vallenduuk werkt aan de verbetering van determinatietabellen. Dit zal zeer uitgebreid worden - en ook veel uitgebreider dan deel 1c van *De larven der Nederlandse Chironomidae* (Moller Pillot 1984). Inmiddels werken Henk en Henk vooral aan de Tanypodinae.
- Limnodata: algemeen bekend en gebruikt. De waterschappen hebben hun chironomiden-waarnemingen aan STOWA aangeleverd, en doen dat, naar wij begrepen, nog steeds.

Er is een cd-rom verschenen en er is een website (www.limnodata.nl/). Wat betreft de chironomiden is dit echter nog zonder controle van de gegevens. Verder ontbreken veel gegevens van de grote rijkswateren (RIZA-gegevens).

- Er verschijnen meldingen in de macrofauna-nieuwsbrief, zoals over bijzondere vondsten van chironomiden en opmerkingen over determinaties en over ecologie (onlangs over *Tanytarsus*).
- Er is veel informatie verschenen in allerlei onderzoeksrapporten en veel private ecologische informatie verzameld.

Nieuwe doelen

Er is, zo blijkt wel, nog geen centraal archief waar de nieuwe inzichten, nieuwe ontdekkingen en dergelijke worden bijgehouden. Er is nog weinig samenhang tussen de initiatieven. Wat wij willen ondernemen is nog niet helemaal uitgekristalliseerd, maar waar de vernieuwde werkgroep zich vooral op zou moeten richten zijn de volgende zaken:

- Ecologie van de Tanytarsini. Wij willen natuurlijk alle muggen wel bewerken, maar zullen ons in het begin grotendeels tot de Tanytarsini beperken. Omdat de Tanytarsini al bewerkt worden (zie boven), en op termijn waarschijnlijk ook de Chironomini, blijven over de Orthocladiinae (erg grote groep, maar hierover is ten minste in 'deel 1c' informatie beschikbaar) en Tanytarsini. Inmiddels is bij veel mensen enige jaren ervaring met de *Tanytarsus*-tabel. Verder is ecologische informatie beschikbaar in enkele publicaties, met name van Klink. Een overzicht van de hele tribus ontbreekt nog; deze groep chironomiden is ook niet in 'deel 1c' behandeld. Ook de Limnodata is voor deze groep nog onvolledig. We denken dat deze groep met enkele tientallen soorten een duidelijke uitdaging is. Een Deel 1c-achtig werkstuk kan als voorbeeld dienen van een document wat we over een paar jaar klaar kunnen hebben (de handigste vorm lijkt een op internet bijgehouden groei-document).
- Bijzondere soorten. Er moet een archief komen waarin informatie over alle zeldzame soorten chironomiden wordt opgenomen. Binnen sommige takken van natuurstudie (vogels, libellen) bestaan zogenaamde homologatiecommissies om claims van bijzondere soorten te beoordelen. Het lijkt een goed idee om voor chironomiden ook zo iets te doen. Als basis kan hiervoor de lijst van Moller Pillot & Klink (1996) gebruikt worden. Het is dus de bedoeling om voor de zeldzaamheden tot een gecontroleerd waarnemingenarchief te komen.
- Limnodata. Zeer waardevol, maar controle van gegevens zou tot een betere database kunnen leiden. Hierover moet met STOWA contact worden opgenomen.
- Schrijven van tabellen voor determinaties. Nieuwe inzichten archiveren.
- Henk Moller Pillot heeft een groot ecologisch archief, dat nog niet helemaal is ontsloten. Het gaat onder andere om vele waarnemingen uit heel Nederland met ecologische informatie. De waarnemingen zullen in een database moeten worden opgenomen.

EIS-werkgroep Chironomidae vernieuwd!

We denken dat een werkgroep de beste samenwerkingsvorm is om bovengenoemde nieuwe doelen te kunnen bereiken. Daarom zullen we bij EIS-Nederland een doorstart maken van de (reeds eerder opgerichte) Chironomidae-werkgroep. Met

deze aankondiging willen wij verder iedere belangstellende van harte uitnodigen contact op te nemen met de 'doorgestarte' werkgroep-in-oprichting (graag per e-mail aan David Tempelman, adres zie onder).

André van Nieuwenhuijzen, David Tempelman (david.tempelman@aquasense.nl), Michiel Wilhelm & Henk Moller Pillot

Bodemfauna

Al een aantal jaren schrijven enkele leden van de bodemfaunawerkgroep aan een nieuwe verspreidingsatlas van pissebedden, duizendpoten en miljoenpoten. Sinds het verschijnen van de vorige atlassen (eind 1995) zijn veel nieuwe waarnemingen verzameld, zijn er enkele soorten voor Nederland bij gekomen, is een aantal 'witte gebieden' geïnventariseerd en is er veel informatie verkregen over de ecologie van de soorten. Het werd tijd voor een update.

De nieuwe atlas valt uiteen in twee stukken. Het eerste deel gaat in op de taxonomie, biologie en ecologie van deze drie groepen bodemfauna en is tevens een handleiding tot het inventariseren en bestuderen van pissebedden, duizendpoten en miljoenpoten. Het tweede deel bevat de verspreidingskaarten van de afzonderlijke soorten, die zijn voorzien van tekst over wat we weten over hun huidige verspreiding en de vragen die nog bij ons leven.

Om de verspreidingskaarten te kunnen maken is een digitaal waarnemingbestand gemaakt voor de drie groepen afzonderlijk. In de afgelopen 12 jaar zijn er 43.815 waarnemingen bijeengebracht die nu zijn gedigitaliseerd. De waarnemingen zijn onevenredig verdeeld over de groepen, te weten pissebedden 27.684 records, duizendpoten 7301 records en miljoenpoten 8830 records.

Bij het verschijnen van deze nieuwsbrief zijn de inleiding op de atlas, de inleidende teksten op de pissebedden en duizendpoten en de soortteksten voor deze twee groepen af en is er een eerste versie van de verspreidingskaartjes gemaakt. De planning is om de soortteksten van de miljoenpoten halverwege de herfst van dit jaar gereed te hebben, zodat er voor het eind van het jaar een manuscript ligt en de atlas begin 2007 kan verschijnen.

Matty Berg

Hooiwagens (Opiliones)

Coördinatorschap

Zoals al in het EIS-jaarverslag is aangekondigd, heeft Ger Spoek het coördinatorschap over de hooiwagens overgedragen aan ondergetekende. Vele jaren heeft Ger het werk aan deze kleine groep van spinachtigen op zich genomen. Ook de enige Nederlandse tabel is van zijn hand (Spoek 1975). Hij heeft goed werk verricht, waarop ik met veel plezier ga voortbouwen. Overigens werkt Ger nog volop mee aan allerlei inventarisaties van spinnen en aanverwante groepen.

Stand van zaken, doelen

De verspreiding van hooiwagens in ons land is niet goed bekend. Ook van soorten die naar verwachting heel algemeen en wijdverspreid zijn, bestaat slechts een fragmentarisch beeld.

De recente lijst vermeldt 28 soorten (Wijnhoven 2005). Interessant genoeg lijken er de laatste twee decennia ingrijpende veranderingen in de soortensamenstelling aan de gang te zijn, die passen binnen algemeen gesignaleerde trends van naar het noorden oprukkende Midden- en Zuid-Europese soorten. Zo zijn vanaf 1991 vijf nieuwe soorten aan onze fauna toegevoegd. Een van deze hooiwagens (*Opilio canestrinii*) behoort inmiddels tot de algemeenste soorten van Nederland. Er zijn aanwijzingen dat andere soorten van deze nieuwkomer concurrentie ondervinden (Reemer 2003). Dit is een van de ontwikkelingen die ik de komende jaren graag wil documenteren.

Bij EIS is een geringe hoeveelheid verspreidingsgegevens ingevoerd: 1145 records van 13 soorten in 224 uurhokken (Smit et al. 2002). Het bestand moet verder worden opgebouwd, mede op basis van gegevens die door een aantal mij bekende mensen is en wordt verzameld. Mijn eigen databestand van ongeveer 1200 records moet ook nog hieraan worden toegevoegd.

Omdat geen determinatieliteratuur voor het Nederlandse taalgebied meer beschikbaar is, werk ik aan een nieuwe tabel. Vooral aan het tekenwerk besteed ik veel aandacht. Op dit moment kan ik daarom nog niet zeggen wanneer deze tabel in druk verschijnt. Ik hoop met de tabel meer mensen enthousiast te maken voor deze diergroep.

Literatuur

- Reemer, M. 2003. Invasieve Arthropoda in Nederland: een eerste inventarisatie. – Rapport EIS2003-12, EIS-Nederland, Leiden: 1-63.
- Smit, J.T., V. Kalkman, R. Kleukers, 2002. Project Inventarisatie gegevensbestanden. – Nieuwsbrief EIS-Nederland 34: 13.
- Poek, G. L. 1975. De hooiwagens (Opilionida) van Nederland. – Wetenschappelijke Mededelingen KNNV 50 (tweede herziende druk): 1-32.
- Wijnhoven, H. 2005. Checkliste der Niederländischen Weberknechte (Arachnida: Opilionida). – Nieuwsbrief Spined 20: 4-12.

Hay Wijnhoven

Werkgroep kieuwpootkreeften (Branchiopoda)

Er is vorig jaar een begin gemaakt met het verwerken van verspreidingsgegevens uit de literatuur. De eerste 2000 records zijn ingevoerd in een Excel-bestand. Dit jaar zal dit werk worden voortgezet. Daarnaast is het de bedoeling om op basis van het rapport *Verspreiding en ecologie van de Branchiopoda in Nederland* uit 1981 de gegevens over de ecologie van de soorten te gaan aanvullen.

Verder is er bijna een overzicht klaar van de 'grote kieuwpootkreeften' (*Chirocephalus diaphanus*, *Lepidurus apus*, *Limnadia lenticularis*, *Siphonophanes grubei* en *Triops cancriformis*) in Nederland tussen 1900 en heden. Vlak het schrijven van dit berichtje schreef bereikte mij het nieuws dat *S. grubei* dit jaar weer in ons land is aangetroffen. Op 18 april is de soort in de omgeving van Vorden gevonden. Wellicht zijn er dit jaar nog meer waarnemingen gedaan, dus als iemand iets heeft gevonden of gehoord dan hoor ik dat graag.

Martin Soesbergen

Bijen (Apidae s.l.)

De werkzaamheden binnen de bijenwerkgroep richten zich op de toekomstige bijenatlas, die in de serie Nederlandse Fauna zal verschijnen. Eveneens in voorbereiding voor deze prachtige boekenserie zijn delen over dagvlinders, zweefvliegen en amfibieën en reptielen. Drie boeken dus nog te gaan voordat de bijen aan de beurt zijn. Als elk jaar een nieuw boek in de serie verschijnt, zou in 2009 het bijenboek kunnen verschijnen. Een mooi vooruitzicht. Maar welke vorderingen hebben we inmiddels gemaakt?

Schrijfwerk

We hebben een genus- en soortenteam van zeven auteurs samengesteld, onder wie de genera en vrijwel alle soorten zijn verdeeld. Daarnaast zijn we begonnen aan de hoofdstukindeling van het bijenboek. Met de indeling van de hoofdstukken zijn we een heel eind gevorderd en de auteurs die de hoofdstukken en delen daarvan gaan schrijven zijn of worden inmiddels benaderd. Tevens is er ter ondersteuning van dit schrijfwerk een website gemaakt voor de auteurs.

Determinatietabellen

In 2004 verscheen de *Nomada*-tabel van Jan Smit in Nederlandse Faunistische Mededelingen 20. De *Sphcodes*-tabel van Jeroen de Rond is in een vergevorderd stadium en wordt hopelijk snel gepubliceerd.

In 2005 verscheen een tabel vanuit het Belgische bijenkamp. Dries Laget schreef een tabel tot de genera van de bijen gebaseerd op enkele Duitse determinatietabellen. Een bespreking van dit werk is te vinden in Bzzz 23 (de nieuwsbrief van de NEV-sectie Hymenoptera). We zijn dus weer een stapje dichterbij een Nederlandstalige determinatietabel voor alle bijen.

Collectiewerk

Van februari tot en met april was Ivo Raemakers tijdelijk aangesteld bij EIS-Nederland. Twee dagen in de week werkte hij aan het controleren van onzekere of twijfelachtige records in het bijenbestand van EIS-Nederland. Hij werd hierbij geholpen door Jeroen de Rond die bijen in de collectie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam controleerde. Daarnaast is Frank van der Meer bezig met het determineren van de groefbijen in de collecties van Leiden en Amsterdam. Jan Smit heeft de *Nomada*'s in Amsterdam bewerkt en is ook begonnen aan het niet gedetermineerde materiaal van de wespbijen in Naturalis. Mervyn Roos werkte door aan de hommelfcollectie in het museum te Amsterdam. Oftewel: er wordt door enkele specialisten hard gewerkt om nog zoveel mogelijk ongedetermineerd bijenmateriaal in de Nederlandse collecties op naam te brengen en determinaties te controleren.

Determinatiedagen in Tilburg (DDT)

Zelf ben ik begonnen aan een inhaalslag voor de bewerking van mijn eigen collectie. Ik heb door allerlei omstandigheden enkele jaren achterstand opgelopen wat betreft determinaties. Daarnaast verzamelen we op mijn werk bij Stichting Bargerveen enorme hoeveelheden angeldragers, onder andere in Nederlandse stuifzanden en kalkgraslanden, waarvan ikzelf grotendeels het determinatiewerk verricht. Uiteraard willen we deze grote hoeveelheden materiaal graag toevoegen aan de databank van EIS-Nederland.

In 2007 wil ik het achterstallige controle- en determinatiewerk zoveel mogelijk wegwerken. Ik heb de hulp ingeroepen van

enkele collega's om mijn bijdeterminaties te controleren en resterende bijen en wespen te determineren. Als werkplek is gekozen voor het Natuurmuseum Brabant te Tilburg. De determinatiedagen vallen steeds op dinsdag omdat dan de insectenwerkgroep van de KNNV-afdeling Tilburg actief is en we tussen 9.00 en 22.15 uur makkelijk gebruik kunnen maken van werkruimte en materiaal. Op 7 maart jongstleden hebben we samen met Frank van der Meer een eerste determinatiedag gehad in het Natuurmuseum Brabant. Op 28 maart volgde een tweede DDT met als onderwerp *Halictus* en *Lasioglossum*. Tijdens de derde DDT op 4 april, waarbij ook Hans Nieuwenhuijsen aanwezig was, gingen we aan de slag met spinnendoders. Andere determinatiedagen in Tilburg zijn in voorbereiding.

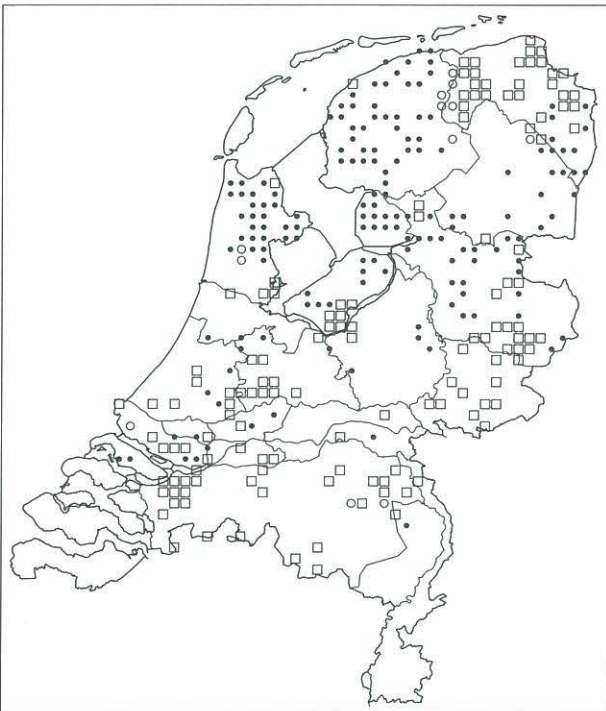
Collega's of andere mensen die graag mee willen liften op de determinatiedagen in Tilburg kunnen zich aanmelden bij Theo Peeters (013-4560116, e-mail t.peeters@science.ru.nl).

Studiedagen sectie Hymenoptera

Nu het bijenproject volop draait zou het natuurlijk zeer wenselijk zijn als de studiedagen van de sectie Hymenoptera van de NEV in 2007 en 2008 besteed zouden worden aan bijengroepen. Er zijn genoeg bijengroepen die onderwerp van studie kunnen zijn zoals de *Andrena minutula*- en *A. ovatula*-groep, de *Bombus terrestris*-groep, *Coelioxys* en *Megachile*, de *Hylaeus brevicornis*-groep en de *Sphecodes miniatus*-groep. Ook zou bijvoorbeeld gekozen kunnen worden voor een studiedag waarop de specialisten de moeilijke en/of ongedetermineerde beesten van de overige deelnemers sorteren en op naam brengen.

Figuur 1. Overzicht van de 'witte' 5x5 kilometerhokken in het atlasproject bijen.

Zwarte stippen (161): witte hokken waarvoor nog niemand zich heeft opgegeven;
Open cirkels (12): witte hokken waarvoor iemand zich heeft opgegeven, maar die nog niet bezocht zijn;
Vierkantjes (135): voormalige witte hokken, die inmiddels daadwerkelijk onderzocht zijn.

Veldwerk

Naast het collectiewerk gaat ook het verzamelen van nieuwe gegevens door. Het project 'APIS-hokken' is het speerpunt in het veldwerk. APIS-hokken staat voor AtlasProject Inventarisatie Saaie hokken. In de afgelopen twee jaren zijn diverse collega's actief geweest in dit project. Het project heeft als doel zoveel mogelijk hokken waar geen bijen uit bekend zijn, de zogenaamde witte hokken, te vullen. Medewerkers worden via e-mail op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen. Als jij ook via e-mail op de hoogte wil blijven van APIS-hokken, meld je dan aan bij Menno Reemer (e-mail reemer@naturalis.nl).

Inmiddels zijn er nog 161 witte hokken te vullen (zie figuur 1). Grote delen van Noord-Holland, Friesland, Flevoland, de Noordoostpolder en het westelijk deel van Overijssel zijn nog steeds wit. Maar ook elders ligt nog veel bijenland braak. Dit jaar zullen wellicht enkele zuiderlingen vaker naar het noorden reizen om daar enig bijenspeurwerk te verrichten en de trage noorderlingen te hulp te schieten! We hopen op een goed bijenjaar en wensen jullie veel plezier tijdens de hete zomerdagen van 2006.

Fotowerk

Inmiddels hebben we na enig overleg een website voor bijenfoto's gemaakt. Hierop kunnen geïnteresseerden zelf hun bijenfoto's tonen. Tim Faassen is verantwoordelijk voor de gang van zaken. Als je interesse hebt of mensen kent die mooie foto's van bijen maken, kijk dan eens op onze website: <http://groups.yahoo.com/group/bijenfotografie>. De site kan ook bereikt worden door op www.nev.nl/hymenoptera de link 'bijenfotografie' aan te klikken.

Hymenoptera-website

Arjan van der Veen is een website begonnen voor vragen op Hymenoptera-gebied: <http://groups.yahoo.com/group/NEV-Hymenoptera>.

Website sectie Hymenoptera van de NEV

Naast de bovenstaande nieuwe plekken op het internet is ook onze eigen website als onderdeel van de NEV-website nog steeds actief. Daarop kunt u nog steeds de belangrijke zaken van onze sectie volgen: www.nev.nl/hymenoptera.

Teamwork

Teamwork is het belangrijkste woord voor het slagen van het bijenproject. Op alle terreinen die bij het opstarten van dit project in 2004 werden genoemd zijn we actief. De treinen rijden en het is nu nog een kwestie van enkele tientallen wissels en een paar stations voordat ze het eindstation 'Bijen in Nederland' bereiken.

We houden u op de hoogte.

Theo Peeters

Spinnen (Araneae)

Nieuwsbrief SPINED

Op 20 mei verscheen een nieuwe aflevering van SPINED, no 21. Het is voornamelijk gevuld met een artikel van Dries Bonte van de Universiteit van Gent over de spinnenfauna van de mosduinen en duingraslanden in de terreinen van de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en van het Noordhollands

Duinreservaat (NHD). Het onderzoek van Dries Bonte bestreek het gehele gebied van Noord-Frankrijk tot en met Nederland en op mijn verzoek schreef hij nog eens een apart artikel over de Nederlandse resultaten. Verder een aankondiging voor het komende Arachnologen Congres begin september in Spanje en een melding van een bijzondere springspin die in ons land werd gevonden. De volgende aflevering staat voor december 2007 gepland.

Lentevuurspin Eresus sandaliatus

Het onderzoek van 2005 naar het voorkomen van *Eresus sandaliatus* in ons land leverde vooral bevestigingen op van het bekende verspreidingsgebied op de zuidelijke Veluwe en Noord-Limburg. Enkele meldingen kwamen van buiten deze gebieden en er zal speciale aandacht worden gegeven aan deze mogelijke uitbreidingen van onze kennis over deze fraaie soort.

Grote gerande oeverspin Dolomedes plantarius

In de late zomer zal in Friesland nog eens goed naar de verspreiding van deze soort worden gekeken. Volgens waarnemers daar kan de verspreidingskaart daar nog wat beter worden ingekleurd. Ik hoop daarvan in een volgende aflevering verslag te doen.

Peter van Helsdingen

Sprinkhanen (Orthoptera)

Het sprinkhanenseizoen komt weer langzaam los. Speciale uitdagingen voor dit jaar zijn de verspreiding van de boomkrekel *Oecanthus pellucens* in het rivierengebied, bevestiging van de lichtgroene sabelsprinkhaan *Metrioptera bicolor* op de Pietersberg en nieuwe vondsten aan de rand van het verspreidingsgebied van zich uitbreidende soorten als sikkelsprinkhaan *Phaneroptera falcata* en zuidelijk spitskopje *Conocephalus discolor*. Wanneer bereiken deze soorten de Waddeneilanden? Er zijn momenteel diverse publicaties beschikbaar om met sprinkhanen aan de slag te gaan. Het sprinkhanenboek uit 1997 is in herdruk beschikbaar en de veldgids van de KNNV-Uitgeverij verkoopt goed. De NJN-tabel is inmiddels uitverkocht en wordt herdrukt.

De toegenomen belangstelling voor sprinkhanen heeft geleid tot concrete bescherming van een aantal soorten. EIS werkt hierin nauw samen met Bureau Natuurbalans. Na het beschermingsplan in Limburg zijn er ook voor de provincie Gelderland beschermingsplannen opgesteld. Inmiddels zijn er voor zadel-sprinkhaan, kleine wrattenbijter, moerassprinkhaan en zomp-sprinkhaan concrete beschermingsplannen geformuleerd.

Roy Kleukers

Libellen (Odonata)

Op 25 maart 2006 werd in Zwolle de jaarlijkse Libellenstudiedag van de Nederlandse Vereniging voor

Libellenstudie (NVL) gehouden. De meer dan honderd deelnemers kregen lezingen te horen over onder andere de Gomphidae (rombouten) van de Roer en over de soorten van de Rode Lijst in Friesland. Tevens werd een presentatie gehouden over de trends in fenologie van libellen. Dit gebeurde aan de hand van een analyse van het landelijke libellenbestand van de NVL / De Vlinderstichting / EIS. Uit deze analyse bleek dat er in de afgelopen decennia grote verschuivingen zijn opgetreden in de vliegtijd. Tevens kwam uit de analyse naar voren dat de invloed op de vliegtijd sterk per soort verschilt.

Na een relatief rustige periode zijn van het libellentijdschrift *Brachytron* twee themanummers over Turkije en over winterjuffers in de maak. Verder wordt nog gewerkt aan een nummer over het in 2004 samen met de collega-organisatie in Noordrijn-Westfalen gehouden grensoverschrijdend symposium.

In de zomer van 2005 jaar werd de oostelijke witsnuitlibel *Leucorrhinia albifrons* herontdekt. Deze soort was sinds 1994 niet meer in Nederland gevonden en werd als verdwenen beschouwd. De ontdekking zorgde voor veel commotie bij libellenminnend Nederland en tot enige overlast bij de terreineigenaar. Gelukkig kon snel een excursie geregeld worden waarbij een groot aantal leden van de NVL de soort te zien kreeg, waarna het aantal illegale betredingen van het terrein sterk daalde. De deelnemers aan deze excursie hadden het geluk dat één van de zo gewenste witsnuiten tussen hen in kwam zitten.

Tevens werd in 2005 een locatie van de donkere waterjuffer *Coenagrion armatum* ontdekt die – in tegenstelling tot de al bekende locaties – zonder schade aan de vegetatie bezocht kan worden. Hierdoor kon er afgelopen voorjaar een NVL-excursie georganiseerd worden waarbij de deelnemers de soort konden zien en fotograferen.

Ander goed nieuws is de ontdekking van een vitale populatie van de hoogveenglanslibel *Somatochlora arctica* die in 2005 in drie kilometerhokken werd aangetroffen in Overijssel. Dit betreft de vijfde Nederlandse populatie (alle ontdekt in de afgelopen tien jaar) en is waarschijnlijk de grootste die in Nederland aanwezig is. Ook met de gevlekte glanslibel *Somatochlora flavomaculata* gaat het goed; in de Weerribben en de Lindevallei is de soort nu in vrijwel elk kilometerhok te vinden.

Onlangs is bij de KNNV en Uitgeverij Atalanta de dvd *Libellen in Nederland* verschenen. Op deze dvd zijn beelden te vinden van nagenoeg alle Nederlandse libellen, waarbij van de meest soorten veel gedrag en variatie wordt getoond (jonge individuen, man en vrouw) wordt getoond.

De Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie werd in 1997 opgericht door leden van het jeugdbondslibellenproject en de Nederlandse Libellenonderzoekers (NLO). De vereniging heeft nu meer dan 400 leden en heeft afgelopen jaren veel activiteiten ontplooid. In 2007 gaat de vereniging dan ook met gepaste trots haar 10-jarig bestaan vieren.

André Hospers